

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Муленка Володимира Миколайовича

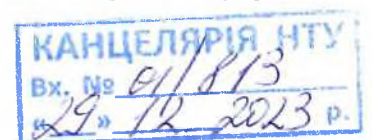
на тему «Розвиток сфери послуг як фактор підвищення конкурентоспроможності національної економіки в системі глобального поділу праці»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
(галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»)

Актуальність теми дослідження.

Суттєве розширення участі України у світовій торгівлі послугами потребує розробки відповідної стратегії діяльності в системі міжнародного поділу праці. Для України актуальним є прискорений розвиток і, відповідно, експорт транспортних, інформаційних, туристичних, фінансових, науково-дослідних, будівельних та інших видів послуг.

Останні десятиріччя характеризуються посиленням ролі сфери послуг у світовій економіці. Розширюється спектр пропонованих послуг, простежується зростання числа зайнятих у цій сфері. В умовах сучасного суспільства для сфери послуг характерні такі особливості, як високий динамізм, територіальна сегментація, висока швидкість обороту капіталу, значна чутливість до ринкової кон'юнктури у зв'язку з неможливістю транспортування й складування послуги, індивідуальність і нестандартність наданих послуг, висока диференціація продукту в одній галузі.

У багатьох країнах світу спостерігається зростання попиту на послуги внаслідок підвищення життєвого рівня населення. Поряд з цим з ускладненням виробництва товарів та посиленням конкуренції зростає попит на послуги у сфері розподілу товарів, на виробничі, післяпродажні та послуги з просування товару, що обумовлює зростання ролі сфери

послуг у розвитку економічних систем в цілому.

Сьогодні сфера послуг у світі є одним із найдинамічніших і найбільших ринкових сегментів, основним чинником успіху на якому є злагоджена та ефективна робота підприємств сфери послуг та наявний попит серед клієнтів. Підвищення ролі сфери послуг в соціально-економічному розвитку суспільства, значні кількісні, якісні та структурні її зміни в епоху нового технологічного укладу потребують постійного поглиблення теоретичних розробок та методичного забезпечення цієї сфери діяльності.

Головне призначення сфери послуг – створення умов для підвищення рівня та якості життя. Але незважаючи на важливість розвитку сфери послуг, вона залишається однією з найменш вивчених галузей. Тому дослідження сфери послуг, визначення особливостей і напряму її розвитку, а також прогнозування розвитку на майбутнє зумовило актуальність зазначеної теми.

Дисертаційне дослідження Муленка Володимира Миколайовича виконано згідно плану науково-дослідних робіт Національного транспортного університету на 2020 рік за темою «Економічний розвиток і підприємництво в Україні» (номер державної реєстрації 0117U000126); на 2021–2022 роки за темою «Сучасна парадигма інноваційного розвитку транспортного комплексу України» (номер державної реєстрації 0121U100635), де автором було розроблено окремі розділи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій.

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 302 сторінки, з них основного тексту – 216 сторінок. Робота містить 34 рисунки (з них 1 на окремій сторінці), 20 таблиць, 10 додатків на 37 сторінках. Список використаних джерел включає 232 найменування на 27 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, її зв'язок з науковими планами, темами, визначено мету і завдання дослідження, наведено методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, представлено особистий внесок та публікації здобувача, інформацію про апробацію теоретичних положень, практичних рекомендацій та висновків дисертаційної роботи.

У першому розділі досліджено теоретичні та методичні засади розвитку сфери послуг, теоретичні аспекти впливу сфери послуг на формування глобальної конкурентоспроможності національної економіки, запропоновано авторське визначення послуги. Враховуючи особливості розвитку світової економіки, запропоновано доповнити способи здійснення операцій у сфері послуг.

У другому розділі проаналізовано сучасний стан сфери послуг в Україні та його вплив на місце країни в системі глобального поділу праці, досліджено особливості розвитку сфери послуг, місце транспортних послуг в зовнішньоекономічній діяльності України. Встановлено, що конкурентні позиції країни в рейтингах глобальної конкурентоспроможності формуються під впливом сервісного сектору. Виявлено, що існує сильна залежність між місцем країни в рейтингу конкурентоспроможності та станом розвитку сектору обслуговування, спостерігається суттєвий рівень залежності конкурентоспроможності національної економіки на сучасному етапі від рівня розвитку третинного сектору економіки.

У третьому розділі розроблено методичні засади розвитку сфери послуг, виявлено фактори впливу на функціонування сфери послуг України. Запропоновано перспективні напрями розвитку сектору обслуговування України та впровадження світового досвіду формування конкурентних переваг в сфері послуг. Представлено транспортні послуги як перспективну галузь спеціалізації України в системі глобального поділу праці. Розроблено організаційно-економічний механізм розвитку сфери

послуг України з чітко визначеною метою, функціями та цілями. Представлено конкретні заходи вдосконалення функціонування окремих секторів сфери послуг, які створювались для кожної окремої галузі на основі наявних в них проблем, іноземного досвіду та реалій функціонування з відповідною аргументацією. Окреслено основні заходи вдосконалення функціонування транспортного сектору та його перетворення на галузь міжнародної спеціалізації країни.

У висновках дисертаційної роботи міститься дев'ять пунктів. Висновки за результатами виконання дисертаційної роботи підкреслюють наукову новизну та практичну цінність проведених досліджень.

Список використаних джерел свідчить про те, що під час роботи було проаналізовано сучасні результати наукових досліджень.

Наукова новизна і практичне значення отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у подальшому розвитку теоретико-методичних основ функціонування сфери послуг як фактора посилення конкурентних позицій національної економіки в системі глобального поділу праці та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення сфери послуг.

Основними вагомими результатами дисертаційного дослідження є:

– вперше розроблено організаційно-економічний механізм розвитку сфери послуг, який включає в себе наступні елементи: організаційний блок (система стратегічного планування та контролю; система нормативно-правового забезпечення; сукупність інституцій та державних органів; системи стандартизації, ліцензування та кадрового забезпечення; система моніторингу та контролю) та економічний блок (елементи економічної політики, які спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку сфери послуг). У межах механізму обґрунтовано концепцію створення Фонду розвитку сфери послуг на засадах державно-приватного партнерства із залученням міжнародних донорів, неурядових організацій

та громадськості. Такий Фонд системно опікуватиметься розвитком сфери послуг за рахунок цільового фінансування на кредитній чи грантовій основі та надання консультативної та іншої підтримки проектам в галузі. Запровадження механізму дозволить створити сприятливе середовище для розвитку сфери послуг, забезпечити достатній рівень фінансування та ефективне використання ресурсів;

– удосконалено методичний підхід до оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності сфери транспортних послуг на основі кластеризації, що враховує інтегральні індекси, які формуються на основі показників трьох рівнів: галузевого (зайнятість, товарообіг, пасажирообіг, експорт та імпорт транспортних послуг, інвестиції в основні засоби), суміжних галузей (темпи зростання виробництва, експорту, зайнятості в агропромисловому та промисловому секторах) та макrorівня (ВВП на душу населення, рівні безробіття та інфляції, рівні податків, сальдо торговельного балансу). На відміну від існуючих, запропонована методика враховує вплив на формування конкурентоспроможності сфери транспортних послуг рівня розвитку як економіки в цілому, так і основних галузей-споживачів транспортних послуг;

– удосконалено концептуально-логічну модель системи управління розвитком сфери транспортних послуг України, яка визначає стратегію та регулюючі заходи щодо економічних та організаційно-правових механізмів її функціонування. У межах моделі розроблено чисельний індикатор оцінки ефективності управління розвитком сфери транспортних послуг, що ґрунтується на визначенні фактичного рівня досягнення встановлених нормативних співвідношень темпів росту ключових показників функціонування сфери транспортних послуг. Даний індикатор дозволяє визначити цільові співвідношення зміни показників та оцінювати ефективність управління розвитком сектору на основі ступеня досягнення встановлених нормативів;

– удосконалено методичний підхід до розрахунку Глобального

індексу конкурентоспроможності країни, що враховує додатковий критерій, який відобразатиме рівень розвитку зовнішньоекономічної діяльності та залучення країни до глобального поділу праці. Даний критерій формується на основі показників, які визначають рівень та особливості міжнародної спеціалізації країни, а також показників, що характеризують активність країни в міжнародному обміні факторами виробництва. Застосування цього критерію дозволить комплексно врахувати активність зовнішньоекономічної діяльності країни і, як наслідок, визначити та аргументувати пріоритетність розвитку та державної підтримки секторів сфери послуг;

– набуло подальшого розвитку понятійно-категоріальний апарат поняття «послуга», яку пропонується інтерпретувати як унікальний товар, що являє собою специфічну діяльність, результат якої може мати матеріальне чи нематеріальне вираження, котра здійснюється для задоволення конкретної потреби споживача в визначений часовий період та має певну вартість, яка формується залежно від використаних засобів праці, кваліфікаційних якостей виробника та рівня попиту на дану послугу. На відміну від існуючих, наведене визначення акцентує увагу на можливості результату послуги мати матеріальне чи нематеріальне вираження та підкреслює спрямованість послуги на задоволення конкретної, обмеженої в часі потреби;

– набуло подальшого розвитку класифікація послуг, яка дозволяє розподіляти послуги залежно від трьох критеріїв: матеріальності результатів, способу реалізації та рівня впливу на економіку. Використання даних класифікаційних ознак дозволить визначати пріоритетні для фінансування та розвитку сектори сфери послуг при розробці та провадженні державної політики і краще адаптувати політику до реалій міжнародної торгівлі послугами;

– набуло подальшого розвитку визначення категорії «конкурентоспроможність національної економіки», як здатності

економічної системи забезпечувати стає підвищення результативності її функціонування та високий рівень соціальної спрямованості, шляхом ефективного використання національних конкурентних переваг, зокрема інноваційних, в ході конкурентної боротьби на світових ринках. На відміну від існуючих, наведене визначення враховує соціальну спрямованість економічної системи та наголошує на ролі національних конкурентних переваг у формуванні конкурентоспроможності.

Основні наукові результати та висновки дисертаційної роботи пройшли апробацію під час міжнародних науково-практичних конференцій та знайшли відображення в публікаціях у фахових виданнях. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 25 наукових працях, у тому числі: 7 статей (6 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у міжнародному науково-практичному виданні інших держав (Латвія)), з яких 3 – одноосібного характеру, а також 18 публікацій апробаційного характеру.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання результатів дисертаційного дослідження при розробці та подальшій реалізації економічної стратегії повоєнного відновлення України та національних програм розвитку сфери послуг України як в цілому, так і окремих її секторів.

Практичне значення результатів проведеного дослідження підтверджено їхнім використанням в діяльності АсМАП України (акт впровадження № 0608486) та Групи Світового банку (відгук про впровадження від 23.10.2023). Теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи були впроваджені в навчальний процес Національного транспортного університету (довідка про впровадження № 1099/02 від 29.06.2023).

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора

порушення академічної доброчесності не виявлено. Елементи фальсифікації чи фабрикації тексту в роботі відсутні.

Зауваження до дисертаційної роботи.

1. У дисертаційній роботі (підрозділ 2.4) недостатньо розкрито іноземний досвід розбудови транспортного сектору та розвитку сфери транспортних послуг, особливо країн Європейського Союзу, для розробки комплексу заходів, які будуть сприяти розвитку транспортних послуг та будуть спрямовані на перетворення даного сектору на галузь міжнародної спеціалізації України в системі глобального поділу праці.

2. На нашу думку, слід було б детальніше розглянути прояви негативного впливу факторів на сектори сфери послуг України, зокрема сектор транспортних послуг (підрозділ 3.1).

Наведені зауваження до дисертаційної роботи загалом носять рекомендаційний характер та не зменшують значущості отриманих наукових і практичних результатів, тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота Муленка Володимира Миколайовича на тему «Розвиток сфери послуг як фактор підвищення конкурентоспроможності національної економіки в системі глобального поділу праці», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»), є актуальною завершеною науковою роботою, що виконана на належному науково-теоретичному рівні.

У дисертаційній роботі вирішено важливе наукове завдання, що полягає у вдосконаленні теоретико-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій з розвитку сфери послуг як фактора підвищення

конкурентних позицій України в системі глобального поділу праці.

Дисертаційна робота повністю відповідає вимогам щодо оформлення згідно наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами). Дисертаційна робота та публікації здобувача відповідають вимогам п. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.

Загалом дисертаційна робота є завершеною науковою працею, дослідження проведено на належному науковому рівні. Вважаю, що Муленко Володимир Миколайович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»).

Рецензент,

доцент кафедри «Економіка»

Національного транспортного університету,

кандидат економічних наук, доцент

Олеся ФЕДУК

